

Fecr Yayınları: 544

**ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN
DİL VE EDEBİYAT ANLAYIŞI**

Editör: Dr. Öğr. Üyesi İsa GÜCEYÜZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: (0312) 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Haziran 2022

ISBN: 978-625-8005-90-5

Bu kitaptaki yazuların sorumluluğu, bölüm yazarlarına aittir.

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ABDÜLKÂHİR EL-CÛRCÂNÎ'NİN DİL VE EDEBİYAT ANLAYIŞI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi İsa GÜCEYÜZ

Yazarlar

Doç. Dr. İbrahim FİDAN

Doç. Dr. Yaşar DAŞKIRAN

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah HACİBEKİROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Duran EKİZER

Dr. Öğr. Üyesi İsa GÜCEYÜZ

Öğr. Gör. Merve ÖZSÜLLÜ

Öğr. Gör. Merve ZEYREK

Arş. Gör. Müfide AĞIRKAN

Arş. Gör. Recep YARTAŞI

Arş. Gör. Zehra ORUK AKMAN

Uzm. Şeyma AYRANCI

Ankara 2022

YAZAR BİLGİLERİ

Doç. Dr. İbrahim FİDAN

İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2004'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2009 yılında D.İ.B. Selçuk İhtisas Merkezi'ni bitirdi. 2010 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2014 yılında "Arap Şairlerden İbnu'n-Nakîb ve Şiiri" isimli tezi ile doktorasını tamamladı. TÜBİTAK desteği ile 17.09.2016 - 16.09.2017 tarihleri arasında Ürdün Üniversitesi'nde araştırmalarda bulundu. 2021 yılında Arap Dili ve Belâğati alanında doçent unvanı aldı. Yayımlanmış ulusal ve uluslararası birçok çalışması olup, halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Doç. Dr. Yaşar DAŞKIRAN

1976 yılında Sivas'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sivas'ta tamamladı. 1996 yılında başladığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2001 yılında mezun oldu. Aynı Fakültede 2002 yılında Temel İslâm Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi oldu. "Ebû Nuvas'ın Şiirlerinde Hiciv" başlıklı yüksek Lisans (2004) ve "Arapçada Terim Türetme Yolları" başlıklı doktora tezini (2010) tamamladı. 2018 yılında doçent olan yazarın, Arap dili ve belâğati alanında hazırladığı kitap, makale ve bildiri başlıklarında birçok yayını bulunmaktadır. Uzun süre Ankara İlahiyatta görev yapan yazar, 2019 yılından itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah HACİBEKİROĞLU

1982 yılında Elazığ'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (2004). Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde *İbn Haldûn'un Kelâmçılığı* adlı teziyle yüksek lisansını (2008), *Arap Dilinde Edatların Metinde Kurduğu Anlamsal İlişkiler* adlı araştırmasıyla da Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktorasını tamamladı (2015). Meslek hayatına Diyanet İşleri Başkanlığı'nda başladı. 2006-

2009 yılları arasında DİB Kayseri Yüksek İhtisas Eğitim Merkezinde ihtisas eğitimi aldı. 2011-2013 yılları arasında Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı (2013-2016). Hâlen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalında öğretim üyesi olan yazarın belâgat, gramer, dilbilim, çeviribilim vs. alanlarında birçok yayını bulunmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Duran EKİZER

Karaman'da doğdu. Marmara Ü. İlahiyat Fak. de 2001 yılında lisans ve 2004 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Diyanet İşleri Bşk. da imam-hatip olarak görev yaptıktan sonra Selçuk Eğitim Merkezinde ihtisas eğitimi aldı. Bir süre Şırnak Ü. İlahiyat Fak. de çalıştıktan sonra 2012-2020 yılları arasında Ankara Ü. İlahiyat Fak. de öğretim görevlisi olarak görev yaptı. Bu süreçte *“Belâgat Açısından Buhârî ve Müslim’de Mecaz İçeren Hadisler”* adlı tezi ile doktorasını tamamladı. Bu çalışması ile Sn. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın takdim ettiği ve Meridyen Derneği tarafından düzenlenen 7. Hadis Siret Araştırmaları Doktora Kategorisi Mansiyon Ödülünü kazandı. Bu tezini *“Sahîhayn’da Mecaz”* adı ile kitaplaştırdı. Evli ve iki çocuk babası olan yazar halen Karamanoğlu Mehmet Bey Ü. İslami İlimler Fak. Arap Dili ve Belâgatı A.B.D. de öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi İsa GÜCEYÜZ

1990 yılında Ordu/Kumru'da dünyaya gelen İsa GÜCEYÜZ, ilk-öğretim ve lise eğitimini Tokat'ta tamamlamıştır. Lisans eğitimini (2013) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamlamış, yüksek lisans (2015) ve doktora derecesini (2020) *“Temel Belâgat Terimlerinin Teşekkülü: Fesahat, Belâgat, Meânî, Beyân ve Bedî”* başlıklı teziyle Atatürk Üniversitesinden almıştır. 2014-2017 yıllarında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde akademik çalışmalarını yürütmüştür. 2017 yılında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesine naklen atanmış ve halen bu üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Arap Belâgatı Tarihi, Belâgat Literatürü ve Terminolojisi üzerine çalışmalar yapan yazarın ilgili alanlarda ulusal/uluslararası makaleleri ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Evli ve üç çocuk babası olan GÜCEYÜZ, Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Öğr. Gör. Merve ZEYREK

1996 yılında Konya'nın Karatay ilçesinde doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Konya'da tamamlamıştır. 2019'da Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 2021'de Selçuk Üniversitesi/İslami İlimler Fakültesi/Temel İslam Bilimleri Bölümü/Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalında “س-ب-ب / Se-be-be Kökünün Semantik Analizi -Kehf Suresi Örneği-” başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamlamıştır. 2021 yılında Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Arap Dili ve Belâgatı Doktora Programına başlayan Zeyrek, Şubat 2022'den bu yana Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalında Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Öğr. Gör. Merve ÖZSÜLLÜ

1992 yılında Bursa'da dünyaya gelen Merve Özsüllü (Öğr. Gör.), lisans eğitimini 2015 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlamıştır. 2017-2019 yılları arasında “Yabancı Dil Olarak Arap Dili Eğitimi” alanında The University of Jordan'da Yüksek Lisans derecesi almıştır. 2021 yılında başladığı Doktora eğitimine Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami Araştırmalar Enstitüsü'nde “Arap Dili ve Belâgatı” alanında devam etmektedir. 2021 yılından itibaren Necmettin Erbakan Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Arap Dili Eğitimi, Dilbilim, Arap Dili Lehçeleri, Arapça-Türkçe Türkçe-Arapça Çeviri Bilim alanlarında akademik çalışmalar yapmaktadır.

Arş. Gör. Müfide AĞIRKAN

1984 yılında Riyad/Arabistan'da doğmuştur. Lise eğitimini orada tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2012 yılında mezun olmuş, 2013 yılında MEB'e öğretmen olarak atanmıştır. 2018 yılında Aksaray Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde “*Molla Hüsrev'in Hâşiye âlâ Envari't-Tenzil ve Esrâri't-Te'vil adlı eserinin 168 - 249 sayfalarının tahkiki*” başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamlamıştır. Erciyes Üniversitesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisi olan Ağırkan, 2019 yılından itibaren Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fak. Temel İslâm Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Arş. Gör. Recep YARTAŞI

1993 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2012 yılında başladığı Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2017 yılında mezun oldu. Aynı yıl Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2019 yılında "İbn Cüzey et-Gırnatî'nin et-Teshîl li Ulûmi't-Tenzil Adlı Tefsiri'nin Meânî İlmi Açısından İncelenmesi" konulu yüksek lisansını tamamlayan yazar, doktora tez döneminde olup şu an Niğde İslami İlimler Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Arş. Gör. Zehra ORUK AKMAN

1993 yılında Bitlis'te dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini 2011 yılında Bitlis'te tamamladı. 2016 yılında Ankara Üniversitesi İngilizce İlahiyat Bölümü'nden ve çift anadal programı kapsamında Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. 2017 yılında Bitlis'e Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandı. 2018 yılında Muş Alparslan Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Aynı yıl Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Din Felsefesi Anabilim Dalı'nda, "Einstein'ın Tanrı ve Din Anlayışı" adlı yüksek lisans çalışmasını savundu. 2019 yılında Ankara Üniversitesi Mantık Anabilim Dalı'nda başladığı doktora programına "Klasik Mantıkta Konusunun Varlığı Bakımından Önermeler" başlıklı tez çalışması ile devam etmektedir. Din felsefesi, İslam Felsefesi ve Mantık alanında çeşitli çalışmaları mevcuttur.

Uzm. Şeyma AYRANCI

1996 yılında Amasya'da doğdu. İlk, orta, lise ve lisans eğitimini Amasya'da tamamladı. 2020 yılında Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesinden mezun oldu ve aynı yıl Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2021 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Adalet bölümünden mezun oldu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt oldu. "Mehmet Sabri Yetkin ve Kasîde-i Nûniyye Şerhi" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır (2022). İleri düzeyde Arapça, temel seviyede Farsça ve İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	11
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ: Hayatı, Eserleri ve İlmî Kişiliği Öğr. Gör. Merve ÖZSÜLLÜ-----	17
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN FESÂHAT ANLAYIŞI Doç. Dr. İbrahim FİDAN -----	43
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN MEÂNÎ ANLAYIŞI Öğr. Gör. Merve ZEYREK -----	69
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN BEYÂN ANLAYIŞI Dr. Öğr. Üyesi İsa GÜCEYÜZ -----	117
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'DE BEDÎ' Dr. Öğr. Üyesi Duran EKİZER-----	151
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'DE EDEBÎ TENKİT (NAKD) Arş. Gör. Müfide AĞIRKAN-----	191
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN GRAMER ANLAYIŞI VE MODERN DİLBİLİM Doç. Dr. Yaşar DAŞKIRAN-----	235
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN NAZM / SÖZDİZİMİ ANLAYIŞI Uzm. Şeyma AYRANCI-----	283
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN İ'CÂZ ANLAYIŞI -BELÂGAT-KELAM ETKİLEŞİMİ ÇERÇEVESİNDE- Arş. Gör. Recep YARTAŞI-----	333
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'DE DELÂLET NAZARİYESİ Dr. Öğr. Üyesi Abdullah HACİBEKİROĞLU -----	387
ABDÜLKÂHİR CÜRCÂNÎ'DE LAFİZ-ANLAM İLİŞKİSİ EKSENİNDE ŞİİRİN MAKULLÜĞÜ (PLAUSIBILITY OF POETRY) Arş. Gör. Zehra ORUK AKMAN -----	425

ÖN SÖZ

İnsana beyânı öğreten Allah'a hamd; O'nun, cevâmiu'l-kelim olan resûlüne sonsuz salat ve selam olsun.

İnsanoğlu, dil yetisi sayesinde diğer canlılardan ayrılmaktadır. Allah'ın Hz. Âdem'e isimleri öğretmesi aynı zamanda insanın eşyaya isim verebilmesi, nesnelere birbirinden ayırt edebilmesi ve onların mahiyetini kavrayabilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla dil, bilgi üretiminin en temel araçlarından birisi olmuştur. Müslüman âlimler bilgi anlayışlarının merkezine vahyi yerleştirmiş, Kur'an ve sünneti hakkıyla anlamayı ilmin temel hedefi olarak görmüşlerdir. Kur'an etrafında kümelenen ilmî faaliyetler zamanla sistematik ve bağımsız bir yapıya kavuşmuştur.

Kur'an'ın dilinin Arapça olması, ona ait birtakım hususiyetlerin bilinmesini ve kayıt altına alınmasını gerekli kılmıştır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'i doğru anlama çabaları dil ilimlerinin gelişmesine yardımcı olmuş; Câhiliye döneminde pratikte varlık bulan uygulamaların teori ve kurallarının belirlenmesine olanak sağlamıştır. İlk dönemlerde garîbu'l-Kur'an, icâzu'l-Kur'an/ke-lâm ve edebî tenkit gibi alanlarla birlikte ele alınan birçok disiplin zamanla bağımsız bir yapı kazanmıştır. Bu noktada dil ilimleri içerisinde bağımsızlığına en erken kavuşanın nahiv, en geç kavuşanın ise belâgat olduğunu söylemek mümkündür.

Hicrî beşinci yüzyılda yaşamış olan Abdülkâhir el-Cürcânî, dil ilimlerinin gelişimi noktasında üstlendiği önemli role binaen *imâmu'n-nuhât* (dilcilerin öncüsü) ve *şeyhu'l-belâga* (belâgat otoritesi) gibi sıfatlarla anılmıştır. Nitekim bazı edebiyatçılar belâgat tarihini -bu ilme getirmiş olduğu yenilikler sebebiyle- Cürcânî öncesi dönem ve Cürcânî sonrası dönem olmak üzere ikiye

ayırılmışlardır. Bu tasnif, Cürcânî'nin belâgatta açmış olduğu çığ-
ra ve kendine has yöntemine işaret etmektedir.

Dil ilimleri başta olmak üzere birçok alanda eser vermiş olan Cürcânî ansiklopedik bir âlimdir. *Esrâru'l-belâga, Delâ'ilu'l-i'câz ve Âvâmil* gibi eserleriyle öne çıkan Cürcânî, Kur'ân'ın i'câzının (mûcizevî yönünün) ortaya çıkarılmasını eserlerinin temel gayesi olarak görmüştür. Bu bağlamda nazm (sözdizimi) teorisini ortaya atmış ve i'câzı bu teori üzerinden temellendirmiştir. O, nahiv ve meânînin kapsamına giren unsurların (isnad, hazif-zikir, atif, fasl-vasl vb.) kişiye sayısız sözdizimi alternatifi sunduğuna dikkat çekerek nazm teorisini “kelimeler arasında nahiv kurallarının gerektirdiği anlamları ve anlam farklılıklarını arayıp bulmak” şeklinde tanımlamıştır. Bu çerçevede kişiye düşen de nahvin kurallarına riayet etmek kaydıyla yine nahvin vermiş olduğu sözdizimi alternatifleri arasından en iyisini seçmektir. Esasen Kur'ân'ın mûcizevî oluşunun sözdizimi üzerinden açıklanması durumu tam da bu noktada netlik kazanmaktadır. Çünkü Cürcânî'ye göre Kur'ân'ın hiçbir âyeti muhataba “âyetin sözdizimi böyle değil şöyle olsaydı maksat daha doğru ve güzel ifade edilmiş olurdu” deme imkânı bırakmamaktadır. Bu bağlamda onun dil ve edebiyat anlayışının odağında sözdiziminin olduğunu söylemek mümkündür.

Cürcânî, beyân anlayışının merkezine i'râb ve nahvi yerleştirmekle (*meâni'n-nahv/nahvin sağladığı anlamlar*) birlikte bu ikisinin tek başına beyân için yeterli olmadığını belirtmiştir. Ona göre i'râb, dilin hatalardan uzak olmasını sağlamakta ve sayısız sözdizimi alternatifi sunmaktadır. Nitekim o, kendinden öncekileri nahve yeterince değer vermedikleri gerekçesiyle tenkit etmiştir. Ancak beyân, i'râbı doğal olarak kapsayan ve onu aşan bir yapıya sahiptir. Çünkü beyân, ancak derin bir akıl yürütme faaliyeti sonucu kavranabilecek ince anlamlara ve güzelliklere sahiptir. Bu yönüyle salt i'râb yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda

beyânın yegâne maksadı dili hatalardan korumak değil anlam inceliklerini ortaya çıkarmaktır. Nahvin ise böyle bir işlevi yoktur.

Cürcânî, lafız-mâna ilişkisi bağlamında mânaya gereken değerin verilmediğini ifade etmiştir. O, sözde aslolanın mâna olduğunu belirtmiştir. Çünkü ona göre, zihinde önce mâna belirlemekte, ardından bu mânalara işaret eden lafızlar kendiliğinden sıralanmaktadır. Nitekim aynı lafız bir yerde fasih görülürken başka bir yerde fesahate aykırı bulunabilmektedir. Öyleyse esas olan lafzın bizzat kendisi değil o lafzın cümle içerisinde/bağlamda nerede ve nasıl konumlandırıldığıdır. Bununla birlikte Cürcânî'yi lafız karşıtı veya salt mâna taraftarı olarak nitelemek de sağlıklı bir yaklaşım değildir. Nitekim o, birçok yerde lafız seçimine de dikkat çekmektedir. Cürcânî, tek tek kelimelerin fesahat ve belâgatından söz edilemeyeceğini, bu unsurların ancak kelimelerin birbirine eklenmesiyle ortaya çıkacağını belirtmiştir. Yani ona göre fesahat müfret lafızlarda değil cümlelerde aranmalıdır. Edebî tenkit bağlamında da bir edebiyatçının metninin tamamı okunmadan, edip hakkında kanaat belirtilemeyeceğini ifade etmiştir.

Cürcânî hakiki anlamdan mecazi anlama geçiş konusunda “mânanın mânası/anlamın anlamı” kavramını ortaya atmıştır. Ona göre bir ifadenin akla gelen ilk mânası hakiki anlamdır. Hakiki anlamdan hareketle mecazi mânaya ulaşmak ise ikinci anlam olup mânanın mânasıdır. Bu aynı zamanda kastedilen anlamdır. Söz gelimi “külü bol” tabirinde kişinin misafirlerine ikram etmek amacıyla çok fazla ateş yakması ve bu nedenle fazlaca biriken kül, zihne gelen ilk ve hakiki mâna olup, bu ifadeden kişinin cömertliğinin kastedilmesi ise “mânanın mânası”dır.

Cürcânî şiire getirilen birtakım eleştirilere cevap vermeye çalışmıştır. Bir şeyin edebiyata konu olduktan sonra salt mantık kaidelerine göre doğruluk ve yanlışlığından söz edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü şair, kendi yeteneği sayesinde ha-

yalı unsurları gerçek gibi gösterebilmektedir. Nitekim Cürcânî'ye göre şiir, kişiye; Kur'ân ve sünnetteki bilinmeyen kelimeleri açıklama, Kur'ân'ın i'câzını anlama ve Allah kelâmı ile beşer sözü arasındaki farkı ayırt etme imkânı vermektedir.

Cürcânî, dil ve edebiyat meseleleri üzerinde genişçe durmuş ve konularını alışılmışın dışında bir yöntemle ele almıştır. Cürcânî'nin yöntemi, ortaya atmış olduğu teori ve kavramlar kendisinden sonraki âlimler tarafından büyük ölçüde kabul görmüştür. Cürcânî'nin sözdizimi, i'câz, fesahat ve belâgat anlayışı kendisinden sonraki âlimleri büyük ölçüde etkilemiştir. Bu etkiyi Zemahşerî, Râzî ve Sekkâkî gibi âlimlerde yoğun bir şekilde görmek mümkündür. Kendisinden sonraki âlimler daha ziyade var olan malzemenin tasnifi, kavramların tarifi ve birtakım kuralların tespiti ile iştigal etmişlerdir. Nitekim Cürcânî'nin *meânî'n-nahv* kavramı üzerinde ayrıntılı olarak durması, Sekkâkî'nin belâgat ilimlerinden birine meânî ismini vermesinde etkili olmuştur.

Modern dilbilimin günümüzde tartışmaya açtığı birçok mesele Cürcânî'nin hicrî beşinci yüzyılda temas ettiğini söylemek mümkündür. Noam Chomsky tarafından geliştirilen “üretici dönüşümsel dilbilgisi” teorisine Cürcânî'nin nahiv, sözdizimi ve ta'lîk gibi kavramlar çerçevesinde çok daha önceden yer verdiği görülmektedir. Cürcânî modern dönemde “metinlerarasılık” olarak anılan “serika (alıntılama/hırsızlık)” kavramına da temas etmiştir. O, ediplerin birbirlerinden lafız veya mâna bakımından etkilenmelerini ve bunların da edebî ürünlerine yansımaları olduğunu doğal kabul etmiştir. Hatta edibin kişisel yeteneğine göre bazen serika yapılan edebî metnin öncekinden daha kaliteli ve güzel olabileceğini belirtmiştir. Cürcânî'den önce serikaya daha ziyade menfi bakılırken, kendisinden sonra müspet bir bakış açısı hâkim olmuştur.

Cürcânî'nin en önemli eserleri arasında zikredilen ve belâgatın kurucu eserleri olarak görülen *Esrâru'l-belâga* ve *Delâ'ilu'l-i'câz*'ın Türkçe'ye kazandırılmış olması oldukça mutluluk vericidir. Ülkemizde, Cürcânî ile ilgili kitap ve makale düzeyinde nitelikli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bu alanda hâlâ ciddi bir açığın olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Cürcânî, dil ilimlerine getirmiş olduğu yenilik ve sağlamış olduğu açılımlar sebebiyle, ele aldığı her bir konu ve kavramın müstakil olarak incelenmeyi hak ettiği bir âlimdir.

Elinizdeki eserde alanında uzman akademisyenlerin hazırladığı on bir yazı yer almaktadır. Bu bağlamda çalışma Abdülkâhir el-Cürcânî'nin hayatına, eserlerine, ilmî kişiliğine; fesahat, meânî, beyân, bedî', edebî tenkit (nakd), gramer, sözdizimi, i'câz ve delâlet anlayışına ayrıntılı olarak yer vermektedir. Bunların yanı sıra Cürcânî'de lafız-anlam ilişkisi, şiirin mâkullüğü meselesi ve onun modern dilbilime etkisi, eserde tartışılan hususlardandır. Yazım sürecinde çalışmaların her birisi en az iki hakem tarafından değerlendirilmiş ve gelen öneriler çalışmanın olgunlaşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Öncelikle bu çalışmaya bölüm yazmak suretiyle katkı sunan değerli bilim insanlarına ve hakemlik yapan değerli hocalarımıza şükranlarımı sunarım. Bölüm başlıkları ve içeriğini müzakere ettiğimiz Doç. Dr. M. Taha BOYALIK ve Doç. Dr. Ömer ACAR'a teşekkürü bir borç bilirim. Hüseyin NAZLIAYDIN Bey'in şahsında, eserin basımını üstlenen Fecr Yayınevi ailesine ve çalışmaya teknik destek veren Öğr. Gör. Merve ZEYREK'e şükranlarımı arz ederim. Aileme duyduğum şükran ise her türlü takdirin ötesindedir.

Gayret bizden, muvaffakiyet ise Allah'tandır.